

Книжовен преглед

**ИСТОРИЯ НА СЛАВИСТИКАТА
ПРЕЗ XX И В НАЧАЛОТО НА XXI ВЕК**

Куцаров, Иван. *Славяните и славянската филология*. Пловдив, Пловдивско университетско издателство, 2002, 847 с.

Куцаров, Иван. *Световните форуми на славянската филология „и още нещо“*. Пловдив, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2015, 319 с.

Двата труда, които представям тук, са плод на дългогодишна вдъхновена работа на своя автор. Не казвам „усилия“, защото за него запознаването с трудовете на колегите-слависти не само от България, но и от цял свят е източник на вдъхновение, на множество дребни импулси, които движат напред не само науката изобщо, но и неговите собствени проучвания.

Проф. Иван Куцаров посвещава значителни усилия на историята на славистиката още от началото на своите научни и най-вече преподавателски занимания. Първият по-голям труд, който издава след защитата на кандидатската си дисертация, е университетският учебник „Увод в славянската филология. Езиковедска славистика. Част 1“ (1980), който много скоро се превърна в библиографска рядкост и в продължение на десетилетия беше усилено издирван от всички студенти българисти и слависти, които трябваше да се запознаят не само с основните имена и автори в славистиката, но и с основните проблеми, на които е посветена сравнителната граматика на славянските езици и изобщо дисциплините, които се занимават със славянските страни като цяло. Склонността му да търси изчерпателен преглед на становищата и авторите по съответните проблеми, които разработва, намира ярък израз и в неговата „Българска граматика. Морфология“ (2007), в която всеки конкретен проблем е разработен в историческата перспектива на мненията и интерпретациите на авторите от началото на филологическата българистика до наше време.

Естествен резултат от този непрекъснат интерес към славистиката като цяло, към хората, които се занимават с нея, и към проблемите, които разработват, е обзорът „Славяните и славянската филология“ с подзаглавие „Очерк по история на славистиката и българистиката от втората половина на XIX до началото на XXI век“, от чието издаване изминаха вече 15 години. Въпреки проявената в заглавието

авторска скромност, изразяваща се в озаглавяването като „очерк“, тя е огромен по обем синтетичен труд, чиито 847 страници са всъщност двойно повече стандартни страници, както личи още от пръв поглед. В предговора авторът уточнява собственото си становище, като отчита неравномерното представяне в книгата на отделните страни, в които съществува славистика, както и по-подробното разработване на езиковедската проблематика в сравнение с литературоведската и фолклористичната, а изцяло извън нейния обхват остават историците, културолозите и представители на други науки, чиито обект на изследване са славянските страни (с. 5). Огромният обем на материала, който има отношение към славянската филология, се разраства още повече поради приетото от автора принципно положение, че слависти са всички, които се занимават с езика, литературата и фолклора на славянски страни, включително и онези от тях, които разработват трудовете си на базата само на един език и съответния му народ (с. 4–5). Важно средство за ориентация в този непосилен обем от факти е азбучният показалец на имената, благодарение на който книгата се ползва като важен справочник за историята на славистиката изобщо. Освен това всяка от главите е снабдена с обилна библиография, чиято информативна стойност и полезност за бъдещите проучвания е несъмнена.

Съдържанието на книгата е разделено в 6 глави с нееднакъв тематичен и фактографски обхват. Глава първа, „Съвременното славянство – численост, териториално разпределение, историческо развитие, административни и културни центрове“ (с. 9–38), представя самия обект на изследване на славистиката и се отделя от останалите с тематичната си насоченост. Глава втора („Славистиката в България“) е с най-голям обем (с. 39–434) и представя най-пълната информация за българските автори, работещи в областта на славянската филология, която е публикувана до момента. Това е информация достъпна на автора не само по библиографски източници, но и от многобройните му лични контакти с колегите от цялата страна.

Може да се каже, че тя има и най-голяма информативна стойност, защото представя българските слависти подробно и с максималното количество информация, която е достъпна на място. Глава трета – „Славистиката у източните славяни“ (с. 435–514) – неизбежно носи белезите на времето, което отразява. Всъщност, както отбелязва И. Куцаров в предговора, „до 1991 става дума за славистиката на СССР. В този смисъл не е отделена и славистиката в балтийските страни (Литва, Латвия и Естония)“ (с. 5). Там авторът неколккратно споменава, че продължава да работи върху този обзор и при следващи преработки ще се стреми да диференцира известните му факти според сегашното актуално състояние.

Глава четвърта, „Славистиката у западните и южните славяни“ (с. 515–639), също е белязана от историческите промени, настъпили в периода, на който е посветена цялата книга. С цел да се избегнат потенциално заложените фактографски грешки недиференцирано са представени авторите, работили през XX в. по време на съществуването на Чехословакия и на Югославия като многонационални образувания, в рамките на които освен другото се наблюдават и естествени движения на учение-слависти, чиито разработки не съответстват непременно на сегашните държавни граници. Глава пета авторът е озаглавил „Бележки за славистиката в неславянските страни“ (с. 640–751), имайки предвид непълнотите, които не е бил в състояние да отстрани до предаването на ръкописа (с. 6). Глава шеста, „Международните конгреси на филолозите слависти“ (с. 752–806), представя тема, която интензивно занимава автора още от началото на професионалната му биография. Свидетелство за задълбочените му занимания с историята на конгресите е и предварителната му студия върху тяхната история, издадена в сп. „Съпоставително езиковедие“ през 1999 г. (№1, с. 112–157).

Заявеното в предговора на първата книга намерение на Ив. Куцаров да продължи работата си върху историята на славистиката намира израз в издадената през 2015 г. отделна книга

„Световните форуми на славянската филология“. Докато в студията от 1999 г. и в „Славяните и славянската филология“ са включени форумите до XII конгрес на славистите в Краков, в самостоятелното издание са представени всички проведени досега конгреси – до XV конгрес на славистите в Минск включително. Добавени са и снимки на български участници от личния архив на автора. Неслучайно е формулирано и подзаглавието на книгата „и още нещо“. Освен информацията за участниците в конгресите и техните доклади, като последна глава авторът е включил темата „Към въпроса за периодизацията на историята на славянската филология (годините на „желязната завеса“ – златното полустолетие на световната славистика)“ (с. 229–253). В тази заключителна глава той предлага своята представа за периодизацията на историята на нашата наука, включваща досега определените и от други учени периоди на „предистория“, „период на установяване на славянската филология като наука“, „класически етап“, „период между двете световни войни“, „от края на II световна война до 90-те години на XX в. – период на „желязната завеса“ „съвременен период – след падането на „желязната завеса“ (с. 230–252). Авторът набляга на границите между отделните периоди, които съответстват на най-сериозните сътресения в живота на европейското общество от средата на XIX в. до началото на XXI в.

Погледнато в общата перспектива на заниманията на автора с въпросите от историята на славистиката, книгата от 2015 г. може да се разглежда като допълнен и разширен вариант на последната глава от „Славяните и славянската филология“, т.е. не можем да го обвиним, че се е отказал от плановете си да допълни и разшири този свой труд. Но предвид обстоятелството, че трудът му от 2002 г. в първоначалния си вид вече е на границата на поносимото за обем на една книга, може би трябва да очакваме всяка от нейните глави да стане самостоятелна книга с допълването на материала и разширяването и коригирането на интерпретациите. Във всички случаи обаче не мога да не отбележа изключителната полезност и приносност на обширните библиографски справки, благодарение на които двете книги могат да се разглеждат като енциклопедия на славянската филология, независимо от отчетените от автора неравномерност и непълноти. В заключение мога да изтъкна само, че всеки, който се интересува от даден проблем или личност в славистиката, може да намери в двете представени тук книги добра основа за проучване на съвременното състояние на изследванията и да открие своята перспектива за по-нататъшните си проучвания.

МАРГАРИТА МЛАДЕНОВА
 Софийски университет
 „Св. Климент Охридски“
 ✉ margo@slav.uni-sofia.bg